

er slecht aan toe waren, werden in zee gesmeten. Alle geredden werden aan de kust ontscheept. De volgende dag, de 20ste, voer de kanonneerboot opnieuw naar de plaats van de ramp en pikte toen nog eens ca. tweehonderdvijftig drenkelingen op: ca. honderdvijftig krijgsgevangenen en ca. honderd *romoesja*'s. De commandant van het schip deed toen evenwel weten dat hij slechts diegenen aan boord zou houden van wie aangenomen mocht worden dat zij niet vóór aankomst in Padang overleden zouden zijn – het leek het veiligste om maar wakker te blijven. Maar, aldus Fuchs, die een der geredden was,

'zo uitgeput waren de mannen dat, als ze tòch ingeslapen waren, ze met geen mogelijkheid meer wakker waren te krijgen. En dan waren ze wèg, want de commandant wenste geen 'lijken' en wie niet wakker was te porren, werd 'overleden' verklaard en ging dan maar over de reling' –

dat gebeurde met drie-en-twintig geredden: achttien *romoesja*'s, vijf krijgsgevangenen.

Behalve aan boord van de twee Japanse schepen kwamen er ook drenkelingen op andere wijze op Sumatra aan land: vloten met enkele honderden bereikten de kust.

In totaal kwamen van de ca. vierduizendtweehonderd *romoesja*'s slechts ca. tweehonderd aan wal, van de bijna vijfhonderd Ambonnezen en Menadonezen tweehonderdnegentien en van de ruim achttienhonderd andere krijgsgevangenen vierhonderdzesig. De ondergang van de '*Joenio Maroe*' had dus ca. vijfduizendzeshonderd mensenlevens gevergd; het is de grootste scheepsramp geweest die zich ooit heeft voorgedaan.

*

Nu de '*Hokoekoe Maroe*'.

Dit roestige schip nam op 27 juni '44 in Singapore bijna dertienhonderd Britse en Nederlandse krijgsgevangenen aan boord: overlevenden uit de werkkampen aan de Birma-spoorweg, die naar Singapore waren teruggevoerd en die nu naar Japan moesten worden overgebracht. Voorshands bleef het schip liggen: de machines waren onklaar. In de ruimen brak dysenterie uit. Het was er snikheet. De krijgsgevangenen mochten overdag in groepjes van twintig een half uur aan dek vertoeven; daartoe kreeg elk dus slechts eens in de drie dagen gelegenheid. Pas na drie weken stak de '*Hokoekoe Maroe*' van wal. Het schip kwam in tien dagen varen